

УДК 316.723 + 784

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2021-33-1-26>

Юлія Василівна Маслоva
ORCID: 0000-0001-8635-4798
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичного мистецтва
Міжнародного гуманітарного університету
Maslva2208@gmail.com

ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО У СУЧАСНИХ СУБКУЛЬТУРАХ УКРАЇНИ

Мета роботи – висвітлення процесів формування вокального мистецтва у сучасних субкультурах України та окреслення ймовірних шляхів його подальшого розвитку. **Методологія дослідження.** Використано методи історичного та культурологічного аналізу, що дозволяє визначити вокальне мистецтво у сучасних субкультурах України. **Наукова новизна** – у статті охарактеризовано тенденції статті становлення вокального мистецтва у сучасних субкультурах України. Розкрито особливості діяльності сучасного вокального мистецтва. Висвітлено творчість різноманітних вокальних колективів, яка характеризується різноманітністю стилів і течій. **Висновки.** Аналіз теоретичних та практичних аспектів розвитку вокального мистецтва у сучасних субкультурах України передбачає процес постійного розвитку та оновлення вокального сучасного мистецтва. Вокальне сучасне мистецтво продовжує цікавити музикантів і слухачів України. В сучасній культурі представлено ряд субкультур. Найбільш перспективними для аналізу вокального мистецтва уявляються музичні компоненти субкультури року та хіп-хопу, представлені в українському просторі. На відміну від інших субкультур, наявних в національній культурі, вони мають яскраво виражену музичну складову. Самобутність вокального мистецтва напрямку фолк-метал полягає у використанні типових способів звуковидобування – гроулінг, овердрайв, белтінг та залучення елементів національного фольклору. Для напрямку хіп-хоп також характерне звернення до фольклорних витоків, що є безумовно відмінною ознакою української естрадної музики. Крім цього, для представників вітчизняного хіп-хопу притаманне превалювання вокалізації, яка синтезується з реп-рецитациєю. Перспектива розвитку вокального мистецтва в межах українських субкультур уявляється в подальшому просуванні фольклорного начала, яке сприятиме створенню унікального національного варіанту провідних стильових напрямків сучасності.

Ключові слова: субкультура, вокальне мистецтво, фольклор, рок, хіп-хоп.

Maslova Yuliya Vasylivna, Candidate of Art History, Associate Professor at the Department of Musical Arts of the International Humanitarian University
Vocal art in modern subcultures of Ukraine

Research objective. The determine the principles of formation of vocal specialists, which are found in modern subcultures of Ukraine and to outline the probable ways of its further development. **The methodology.** Methods of historical and culturological analysis are used, which allows to determine vocal art in modern subcultures of Ukraine. **The scientific novelty.** The article is that for the first time the process of formation of vocal art in modern subcultures of Ukraine is systematized and structured. The peculiarities of modern vocal art activity are revealed. The work of various vocal groups, which is characterized by a variety of styles and trends, is highlighted. **Conclusions.** The analysis of theoretical and practical aspects of the development of vocal art in modern subcultures o of Ukraine involves the process of constant development and renewal of vocal contemporary art. Vocal contemporary art c ontinues to interest musicians and listeners of Ukraine. A number of subcultures are represented in modern culture. The most promising for the analysis of vocal art are the musical components of the subculture of the year and hip-hop, presented in the Ukrainian space. Unlike other subcultures present in the national culture, they have a pronounced musical component. . The identity of the vocal art of folk metal lies in the use of typical methods of sound production – growling, overdrive, belting and involving elements of national folklore. The direction of hip-hop is also characterized by an appeal to folk origins, which is certainly a hallmark of Ukrainian pop music. In addition, the representatives of domestic hip-hop are characterized by the predominance of vocalization, which is synthesized with rap recitation. The global process of the modern world provides a constant perspective for the development of vocal art within the Ukrainian subcultures is represented in the further promotion of folklore, which will contribute to the creation of a unique national version of the leading stylistic trends of today.

Key words: subculture, vocal art, folklore, rock, hip-hop.

Виклад основного матеріалу. Сучасна культура постає як сукупність субкультур. Вони мають свої характерні особливості. В ряді субкультур чимала роль відводиться музиці, а саме вокальному мистецтву. Дослідження проблеми специфіки та місця вокалу в різноманітних субкультурах України є актуальним та малодослідженим завданням, розв'язання якого сприятиме усвідомленню можливих перспектив розвитку мистецтва співу. Специфіка музичної культури ХХ століття, а саме поділ на масову та «нову» музику, розглядається в праці видатного мислителя Т. Адорно. Аспекти формування музики, що може бути віднесена до «третього пласту», представлені в роботі В. Конен. Молодіжні субкультури в сучасному світі досліджуються в праці вітчизняного автора

Л. Іванченко. Соціологія контркультури, а також особливості субкультур розкриваються в праці Ю. Давидова, І. Роднянської. Специфіка рок-субкультури в соціологічному аспекті досліджується в працях О. Громакова. Методичні аспекти навчання естрадного вокалу представлені в роботі В. Бокоч, Л. Кузьменко-Присяжної, Л. Остапенко. В роботі Є. Шапінської музика розглядається як фактор формування естетичного смаку та етичних норм в рамках субкультури. Проте аналізу музики, яка є частиною тієї чи іншої субкультури, приділено дуже мало робіт. Поодинокі розробки стосуються специфіки рок-культури як такої та музичного компоненту, що в ній присутній.

Попри те, що існує ряд робіт, в яких аналізуються субкультури, у вітчизняному музикознавстві залишається недослідженим вокальне мистецтво, яке присутнє в даних частинах культурного простору України.

Досить тривалий час культуру більшість дослідників розподіляли на дві частини – масову та елітарну. Цієї думки притримувався провідний мислитель, теоретик музики Теодор Адорно. У своїй праці він наголошував, що масова культура виникає разом з технічними досягненнями та постає антитезою до «нової музики», академічної, складної, такої, що апелює до раціонального начала. «Серед закидів, які вони вперто твердять, найбільше поширений закид в інтелектуалізмі: на їхню думку, нова музика взята з голови, а не народжена серцем або слухом; вона нібито зовсім не може бути представлена чуттєво, а обчислена на папері» [1, с. 52]. На думку Адорно, не варто казати, що академічна музика позбавлена емоційного начала. Вона породжується так само, як і раніше, серцем та слухом. Проте має ряд відмінностей, першою з яких є вимога активного сприйняття твору, а не пасивного. «З іншого боку, та об'єктивна послідовність самого музичного мислення, яка тільки й повідомляє великій музиці її гідність, яка споконвіку вимагає невсипущого контролю з боку суб'єктивної композиторської свідомості. Формування такої логіки послідовності на шкоду пасивного сприйняття чутного звучання визначає ранг твору, відрізняючи його від кулінарного задоволення» [1, с. 54].

Попри те, що поділ культури на елітарну та масову був доцільним в середині ХХ століття, проте в умовах сьогодення він все більше ставиться під сумнів. Адже сучасність постає у вигляді цілої низки субкультур, які мають більше чи менше

прихильників, проте їх не можна розмістити в певній ієрархічній структурі. Субкультура може бути визначена як «окремі способи людської діяльності, які проявляються в зовнішній і внутрішній предметності, характеризується відносно стійким ступенем морального відчуження, що з'являється в ставленні до інших людей, до системи соціальних норм і інститутів, до духовних цінностей і суспільства в цілому» [4, с. 13].

Зазвичай доцільно виокремлювати субкультури, пов'язані з молодіжними групами. Л. Іванченко пропонує таке визначення молодіжної субкультури: «Молодіжна субкультура – це будь-яке об'єднання молоді, що має власні елементи культури, а саме: мову (сленг), символіку (зовнішня атрибутика), традиції, тексти, норми і цінності» [5, с. 202]. Автор пропонує розподілити всі молодіжні субкультури на дві групи. До першої з них можна віднести ті, що мають тривалу історію існування та, відповідно, можуть бути віднесені до більш традиційних. Так сюди долучаються такі субкультури, як хіпі, панки, байкери, рокабіли, бітломани. А до другої групи – ті, що виникли досить нещодавно та пов'язані з різними угрупованнями, що мають різні чинники для їх об'єднання – «толкієністи, індіаністи, уніформісти, трешери, брейкери, репери, рейвери, металісти» [5, с. 203]. Варто відмітити, що не всі молодіжні субкультури мають музичний компонент, хоча певний одяг, манера поведінки, зачіски, коло спільних інтересів будуть у кожній з них.

Так, серед субкультур, що представлені в українському просторі, варто виокремити декілька. Насамперед, це субкультура металістів, основою музичної культури яких є рок-музика. «Їх надихає та об'єднує музика у стилі метал. Представники цієї субкультури зазвичай носять чорні джинси або шкіряні брюки, шкіряну куртку «косуху», чорні футболки або балахони з логотипом улюбленої групи, напульсники – шкіряні браслети із заклепками або шипами, ланцюги на джинсах, звичайні чоботи, кросівки. Однак одяг не є основним атрибутом субкультури. Переважно мають довге волосся» [5, с. 207]. Окремим відгалуженням рок-напрямку є фолк-метал. Для фолк-металу притаманне використання звернення до фольклору, яке проявляється у використанні елементів фольклорних пісень, музичного інструментарію, представленого в народній музиці, характерних зворотів, ладів та їх переосмислення у притаманній для рок-музики манері. Сюди можна

віднести такі елементи, як експресивне звучання, використання гітарного саунду з використанням дисторшену, складні партії ударної установки, що досягає максимальної звучності.

Для вокалу в даному напрямку притаманний такий спосіб звуковидобування, як гроулінг (від англ. growling – «гарчати»), що нагадує черевне гарчання та є достатньо низьким в регістровому відношенні. Полягає він у співі на опорі від діафрагми при сильному видиху повітря з низу живота та подальшим розщепленням несправжніх зв'язок, що й створює ефект гарчання. Здебільшого його використовують у напрямках металу. Так, досить розповсюдженим у метал-музиці є також вокальний прийом овердрайв. «Для овердрайву, що використовується в рок-музиці, характерна велика кількість металу в звуці, значно вищий динамічний рівень від *mf* до *ff*. Суттєвим обмеженням при застосуванні даного способу є неможливість використовувати його по всьому діапазону» [2, с. 33]. Також у вокальних партіях метал-гуртів представлений такий метод звуковидобування, як белтінг. Для нього притаманне використання великої амплітуди гучності, як правило *f* та *ff*, а також велика увага до наявності «металу» у голосі.

Саме рок-музика формується як ознака протесту проти раніше встановлених норм та порядків. В. Конен дає визначення рок-культури. «Рок – органічна приналежність саме «третього пласту» і саме ХХ століття. Всі незвичайні шокуючі рухи його виконавців і шумові ефекти висловлюють антиромантичний напрям, заперечення психології минулих поколінь, оспівуючи «розкутість». Однак цей бунт носить аж ніяк не усвідомлений і раціональний характер. Він чисто інстинктивний. «Не ми повстаємо проти батьків. Просто батьки не хочуть нас зрозуміти» – сказав свого часу Боб Ділан» [6, с. 133]. Якщо казати про специфіку фолк-металу, то можливе збереження аутентичного звучання пісні, що буде відбуватись шляхом впровадження етнічної лінії в сучасну пісню. Разом із тим можливе надання старовинного чи фольклорного звучання мелодії, яка є сучасною. Подібна практика спрямована на збереження традицій народного звучання і має за мету створення нового його інтерпретування. Для фолк-металу притаманне використання звернення до фольклору, яке проявляється у використанні елементів фольклорних пісень, музичного інструментарію, представленого в народній музиці, характерних зворотів, ладів та їх переосмислення у притаманній для

рок-музики манері. Сюди можна віднести такі елементи, як експресивне звучання, використання гітарного саунду з використанням дисторшену, складні партії ударної установки, що досягає максимальної звучності.

Серед пісень, які можуть становити репертуар фолк-метал гуртів, можна згадати не лише народні українські пісні, але й, так би мовити, «класику» фолк-металу. Пісню «Herr Mannelig» співають гурти по всьому світу, текст якої перекладено на десятки мов. Серед українських гуртів її співають «FRAM» і «Чур». Досить часто фолк-метал групи звертаються до народних обрядових пісень, причому в коло інтересу можуть потрапляти насамперед ті, що зберігають відгомін язичницької ритуальності – як календарно-обрядові (колядки, веснянки, купальські, жнивні), так і родинно-обрядові (весільні, поховальні).

Серед українських пісень, які найчастіше використовуються фолк-метал гуртами, можна виділити «Щедрик», «Ой на горі жінці жнуть», а також «Аркан». Серед гуртів, що відносяться до фолк-металу, можна виділити такі українські групи, як «Kroda», «Natural Spirit», «Nokturnal Mortum», «Dub Buk», «Чур».

О. Громаков відмічає, що рок-субкультура загалом має ряд закономірностей. За допомогою музики відбувається соціалізація, що проявляється як неформальна групова взаємодія акторів у сфері виробництва, розповсюдження та споживання музичної продукції. Саме за рахунок музичної діяльності здійснюється процес формування та розвитку соціальної сутності людини. Дослідник пропонує такий термін, як «актор» (російською пишеться саме так, а не «актер»), яким він позначає основних учасників соціалізації. «Акторами музичної соціалізації є музиканти (актор-суб'єкт) і слухачі (актор-об'єкт). Основним ресурсом такої соціалізації є механізми емоційно-психологічного впливу музики, а також її соціальна обумовленість. Результати соціалізації засобами музики можуть бути представлені як ступінь інтеграції молоді в музичне середовище (музичні переваги, рівень музичної інформованості, повсякденні музичні практики) і як ступінь інтеграції в суспільство (самоідентифікація, соціальні установки)» [3, с. 7].

Окрім рок-субкультури, в українському просторі представлена також субкультура хіп-хопу. Вона, на відміну від інших субкультур, пов'язана не лише з музичним компонентом,

а й з танцювальним. Його тематика була пов'язана з такими соціальними темами, як протест проти несправедливості, примату грошей, корупції. Із часом реп-культура стала багато в чому комерційно успішною, в тому числі за рахунок розповсюдження танцювального напрямку, одягу, аксесуарів, взуття. Основами хіп-хоп культури називають п'ять компонентів: ді-джеїнг, ем-сінг, брейкінг, графіті та особливий світогляд. Хоча музичні прояви хіп-хопу є надзвичайно різноманітними, проте його неодмінною частиною є реп – ритмічний речитатив на мелодичну та ритмічну основу.

Якщо розглянути прояви хіп-хоп культури в Україні, то варто відмітити, що розвиток даної субкультури найбільше був пов'язаним саме з музикою. Так першим гуртом став ВУЗВ (Вхід у змінному взутті). Згодом виник ряд гуртів, як-от «МІСТО 44», «Ціна Ритму», «На Відміну Від», «Вова зі Львова», «ТНМК» (Танок на майдані Конго), які надавали перевагу українській мові у своїх композиціях. Характерною ознакою багатьох українських гуртів стало використання не лише національної мови, а й поодинокі залучення українських традиційних інструментів. Порівняно з хіп-хопом, представленим в західному просторі, для українського притаманна більша милозвучність та вокалізація, що не суперечить наявності такого неодмінного компонента хіп-хопу, як біт-бокс. Бітбокс можна визначити як майстерність у створенні ритмічних малюнків, які імітують звучання ударних за допомогою голосового апарата. Досить часто використання цієї техніки передбачає наявність спеціальних електронних пристроїв, які допомагають робити семпли та відтворювати їх у реальному часі, що має назву «live looping».

Так, у композиціях гурту «ТНМК» досить часто зустрічаються елементи, пов'язані з українським фольклором. Наприклад, у пісні «Українська мрія» у приспіві залучається мелодична лінія, яку виконує сопілка, нагадуючи типові народні поспівки, а в брейках у партії гітари використовується контрапунктична лінія у гуцульському ладі. У композиції «ПоРАПалося Серце» досить цікаво вирішені вокальні партії, адже після куплету, поданого у звичній реп-речитатції, йде приспів, в якому використовується вокальне ансамблеве звучання, що імітує звучання фольклорного колективу – багатоголосна гетерофонія. У таких піснях, як «Арешт», так само використовуються вставки, які, з одного боку, відповідають

типовим для хіп-хопу реплікам різних учасників. Проте гурт так само надає їм національного забарвлення, вирішуючи їх у дусі народної гетерофонії.

У цілому для естетики гурту притаманні різні форми вокалізації, достатньо розгорнуті інструментальні партії, які наближують звучання до фанку та альтернативного хіп-хопу, для якого характерне поєднання елементів поп, рок, соул, джазу та фолку. Досить часто в заспіві превалує речитативне начало, натомість у приспіві панує більша вокальна свобода, розспівність, наявні мелодичні лінії, як у піснях «Вода», «Мушу йти», «Забув», «Гранули», які формують початкові розділи твору та повною мірою реалізуються в подальших частинах. Подібна трактовка напрямку хіп-хоп значно відрізняється від західних зразків, де часто буває менш індивідуалізована інструментальна частина, яка б виконувалась «живими» інструментами (замінюється на семпли, драм-машини), відсутня вокалізація та розгорнуті контрапунктичні лінії.

Синтез різних стилів, який відбувається в останні роки в межах музичної культури, є процесом, що має глобальний характер та зумовлений розвитком мас-медіа. Є. Шапінська вказує на ряд трансформацій, наявних у межах раніше досить сталих субкультур. «У той же час у світовій музиці відбуваються процеси змішування різних стилів, що виникли в різних етнічних групах. Виникає так званий «глобал поп», в якому сусідять елементи різних музичних культур. Еклектика стає музичною програмою сучасної молоді. У молодіжних субкультурах, як правило, відбувається відхилення від загальноновживаних норм, яке вносить «семантичний безлад» в упорядковане соціокультурне існування суспільства» [7, с. 259]. Подібна тенденція має, на наше переконання, позитивне забарвлення, стаючи рушієм у подальшому розвитку музичної практики.

Гуртом, чия творчість займає проміжне місце між рок-субкультурою та субкультурою хіп-хопу, є «Тартак». Його діяльність розвивається в таких напрямках, як реп-рок, репкор, альтернативний рок та фанк. Багато в чому він синтезує досягнення, притаманні обом субкультурам. З одного боку, наявним є інструментальне аранжування, притаманне для фанку чи поп-року – специфічна ритмічна організація лінії ударної установки, гітарні рифи та соло, характерна басова лінія, як, наприклад в композиції «Жити», проте, з іншого боку, вокальна партія представлена реп-речитатією в заспівах

та лише іноді розспівується у приспівках. У пісні «Мене вже немає» більш наявні ознаки стилю репкор. У пісні «Понад хмарами», записаній разом зі співачкою Катею Chilly, здійснюється цікавий синтез репу, який читає Сашко Положинський (лідер гурту), та автентичного вокалу співачки. Хоча автором тексту пісні є Сашко Положинський, проте в мелодичному відношенні вона досить близька до фольклорних джерел. Крім цього, у версії, представленої в ефірі каналу М2 дванадцятого травня 2016 року, до традиційних для рок-гурту інструментів – гітари, бас-гітари, ударних – додається також бандура. Подібний мікст є свідченням того, що однією з ознак сучасних субкультур України є звернення до національного фольклорного начала, яке проявляється не лише на вокальному, а й на інструментальному рівні. Потрібно зазначити величезну роль саме аматорської хвилі вокалу, яка стала рушійним механізмом, більш того, трансконтинентальним механізмом створення пісенного репертуару і, взагалі, молодіжних субкультур як в Америці, Європі, так і в інших країнах.

Стає надзвичайно популярною саме молодіжна аматорська пісня. У нас в просторі тоталітарних країн вона була пов'язана зі співаками, які були самодіяльними виконавцями, співаками, акторами. Це була пісня студентська, пісня туристська та ін. Цей рух теж можна пов'язувати з певним салоном. Салоном вже екологічного сенсу, де екологічні культурні ніші пов'язувалися з втечею від міста, втечею на природу, створенням різних нон-комформістських груп, які саме і давали поштовх розвитку авторської пісні. На Україні цей рух теж приходить. Важливо стверджувати, що аматорська пісня завдяки своїй автентичності, камерності, душевності і разом неформальності спілкування була певною антитезою тоталітарному суспільству. Фактично – це роль салону, але ці салони були вже іншого типу, більше забарвлені робінзонадою, ніж поверненням до дому. Втечею не в дім, не в маєток, не в простір цивілізованого інтер'єру, а в простір природи, простір піднесеного, естетичного, самодостатнього музикування, яке було пов'язане з ніччю, з морем, з багаттям, з голосом який поєднується лише з реаліями природи, забарвлення ця хвиля «дітей галявин». Це вокал масовий, молодіжний, субкультурний в тому сенсі, що ця культура була зосереджена в іншій культурі. Як культура автентична більшою мірою як антисистема. Барна Н. пише, що естрадне мистецтво стало

називати жанром. Все це дає уяву про розмаїття мистецьких практик, які свідчать про школу, навчання в масовому просторі мас-медіа, в просторі середнього рівня культури, який акумулює в себе всі можливі тенденції художнього музичування культури України.

Висновки та подальші перспективи дослідження. Аналіз теоретичних та практичних аспектів розвитку вокального мистецтва у сучасних субкультурах України передбачає процес постійного розвитку та оновлення вокального сучасного мистецтва. Вокальне сучасне мистецтво продовжує цікавити музикантів і слухачів України. У сучасній культурі представлено ряд субкультур. Найбільш перспективними для аналізу вокального мистецтва уявляються музичні компоненти субкультури року та хіп-хопу, представлені в українському просторі. На відміну від інших субкультур, наявних в національній культурі, вони мають яскраво виражену музичну складову частину. Самобутність вокального мистецтва напрямку фолк-метал полягає у використанні типових способів звуковидобування – гроулінг, овердрайв, белтінг та залучення елементів національного фольклору. Для напрямку хіп-хоп також характерне звернення до фольклорних витоків, що є безумовно відмінною ознакою української естрадної музики. Крім цього, для представників вітчизняного хіп-хопу притаманне превалювання вокалізації, яка синтезується з реп-речитацією. Перспектива розвитку вокального мистецтва в межах українських субкультур уявляється в подальшому просуванні фольклорного начала, яке сприятиме створенню унікального національного варіанту провідних стильових напрямків сучасності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адорно Т. *Философия новой музыки*. Теодор Адорно. *Логос*. Москва, 2001. 352 с.
2. Бокоч В. До проблеми методики навчання естрадному вокалу. *Молодий вчений*. 2017. № 8. С. 31–34.
3. Громаков А. Рок-культура как социокультурный феномен А.И. Громаков. *Социально-гуманитарные знания*. 2011. № 7(12). С. 75–82.
4. Давыдов Ю.Н. *Социология контркультуры: критический анализ*. Наука. 1980. 264 с.
5. Іванченко Л. Молодіжні субкультури в сучасному світі Л.І. Іванченко *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. 20(1). С. 201–210.

6. Конен В. Третий пласт. Новые массовые жанры в музыке XX века. *Музыка*. Москва, 1994. 160 с.

7. Шапинская Е. Музыка как фактор формирования эстетических вкусов и этических ценностей в молодежных субкультурах. *Ярославский педагогический вестник*. Ярослав. № 5. 2015. С. 253–260.

REFERENCES

1. Adorno T. (2001) Philosophy of new music. Theodore Adorno. Logos. 2001. Moscow. [in Russian].

2. Bokoch V. (2017) To the problem of methods of teaching pop vocal. V. Bokoch, L. Kuzmenko-Prysyazhna, L. Ostapenko. Young scientist. 2017. [in Ukraine].

3. Gromakov A. (2011) Rock culture as a sociocultural phenomenon. A. Gromakov. Socio-humanitarian knowledge. 2011. Moscow. [in Russian].

4. Davydov Yu. (1980) Sociology of counterculture: critical analysis. Yu. Davydov, I. Rodnyanskaya. 1980. Moscow. [in Russian].

5. Ivanchenko L. (2016) Youth subcultures in the modern world. Theoretical and methodological problems of education of children and students. 2016. [in Ukraine].

6. Konen V. (1994) The third layer. New mass genres in the music of the twentieth century. V. Horse. 1994. Moscow. [in Russian].

7. Shapinskaya E. (2015) Music as a factor in the formation of aesthetic tastes and ethical values in youth subcultures. Yaroslavl Pedagogical Bulletin. 2015. Yaroslavl. [in Russian].